

šené harmonii společenského celku, která uvolní lidskou energii, upoutanou dosud v zápasech za nepravými cíly, k proniknutí do oblastí jiných.

Sociologické poznatky a úsudky vyskytují se od dohledných počátků lidstva. Jak u nejstarších historických útvarů společenských, tak u nejprimitivnějších společností současných jsou na př. jistá pravidla vládnutí stanovena rozumem na základě zkušeností, tedy jsou jakýmsi zárodky vědeckého myšlení sociologického. Jsou ovšem původně v mizivé menšině proti ostatním duševním výtvorům těchto společností, založeným na celkovém mytickém a mystickém názoru světovém, do něhož se my jen usilovnou prací můžeme vmysliti.

Pokud jde o soustavnou literaturu sociologickou, stojí u jejich počátků oba největší duchové starověku Plato a Aristoteles. Přes to není běžné datování vzniku sociologie od dob, kdy jí Comte dal jméno, bezdůvodné. V době Comteově nastaly totiž zároveň toliké vzniku sociologie příznivé okolnosti, jako snad nikdy před tím. Ve světovém názoru vrcholilo osvobození od dogmat, v politice měnily se hranice i ústavy států, ve vědě nastal ohromný rozvoj přírodovědy, v hospodářském životě úplný převrat technickým zdokonalením výroby i dopravy, ve vzdělání nová éra školská atd.

Tím byly dány nejen důvody, nýbrž i příznivé podmínky pro zkoumání společnosti. Člověk, který od nejstarších dob, kam historie i předhistorie dohlédne, žil ve společnosti a rodil se s fyzickým i duševním dědictvím společenským, podléhal stále vlivu společenského prostředí — mohl nabýti teprve při těchto změnách společenských dostatečného odstupu, aby si existenci jevů společenských uvědomil. V té době počíná se teprve poznávati, že většina vlastností lidských, které byly prostě přijímány jako vrozené, jsou výsledkem společenského života. Hledá se proto vědecké pojetí, které by mohlo bez apriorních dogmat vysvětliti celé to bohatství duševních i hmotných výtvorů společenských.

Také otřes, způsobený světovou válkou a společenskými změnami s ní souvislými vzbudil jistě intensivnější ruch sociologický alespoň ve všech čelných státech bílé racy (Francie, Německo, Amerika).

Resumují takto: Noetický základ názorů Weyrových vyvozen jest z Kantovy kritiky praktického rozumu, ve které Kant — proti výsledkům vlastní kritiky ryziho rozumu — pokouší se o rozumovou metafysiku, aby zachránil víru a mravnost. Před tímto nebezpečím překonané dualistické metafysiky rozumové nutno se mítí na pozoru. Vyloučení této metafysiky však neznamená odmítnutí všech kladných hodnot metody normativní.

Sociologii odmítá Weyr neprávem, protože jest rovnocennou všem ostatním vědám, má určitý obor poznání a pracuje methodami vědeckými. Neubírá látky jiným vědám a ty naopak jí nemohou nahraditi.

Veliký rozvoj sociologie v přítomnosti nastal přirozeně proto, že vznikly a trvají podmínky pro theoretické vytvoření vědy o společenských jevech a že zároveň denní praxe nutně hledá vědecké odpovědi na sociologické otázky. Nezdolná touha po metafysickém poznání podstaty nevybývá se u dnešního člověka rozumovou spekulací, nýbrž hledá nové cesty šetříc hranic rozumového poznání.

K zamítavému stanovisku Weyrova přispěla jistě mnoho okolnost, že ve velmi malém úseku sociologické literatury, o kterém ve svém studiu mluví, jsou také práce ke kritice vybízející. Studium rozsáhlejšího a hodnotnějšího výběru sociologických prací by tuto příčinu odstranilo.

DR. C. HARAOU: CLEMENCEAU V PODVEČER MYŠLENKY.

Dílo i člověk napadne nás mimoděk, uvědomíme-li si, že George Clemenceau dosáhl 28. září věku 88 let a že zároveň připojuje novou kapitolu k chystanému opětnému vydání své knihy »V podvečer myšlenky«, jejíž dosavadní vydání jsou rozebrána.

Dílo, toť životní úsilí člověka, člověk, toť uvědomělé zdůrazňování a rozvíjení základních vlastností osobnosti, v případě Clemenceauově tedy statečnosti, energie a vnímavé inteligence pro vše lidské. Neboť skutečným člověkem je pouze ten, kdo kromě odvahy a energie má též schopnost viděti do sebe i za

sebe, kdo má dosti síly k poznání vlastní slabosti. Dokladem této síly jsou slova z úvodu zmíněné knihy: »V podvečer myšlenky, kdy domyšlivý život odkvétá a do větru drolí vzácná zrnka posledních ochablých úsilí vůle, tu člověk se zarazí zděšen a užaslý ani ne tak nad nahodilou, improvisovanou vlastní existencí, jak nad blízkým shroucením, při němž se rozbije efemerní sebou samým zaujaté lidské já«.

Těmito slovy je dán ráz celého dvousvazkového díla, jehož úvahy a ideje označují svými záblesky jak vývoj spisovatele a umělce, tak také vývoj lidské myšlenky v ustavičném koloběhu jejích výzkumů. Připojme k tomu onen jasný klid, nezkalený ani nejtěžšími chvílemi dobrovolného ústraní a jeho hořkostmi, jež následovaly po velkolepých triumfech. »Historická pravda sjedná tomuto Francouzi rasou i rozumem jedinečné místo v dějinách Francie«. Tato slova tak často pronášená v upřímných a přátelských projevech oddanosti jeví se ještě pravdivějšími po přečtení této knihy, která se řadí k nejvyšším projevům moudrosti lidské. Jeden příklad za všechny budiž zde důkazem: »Co jest tedy třeba«, píše Clemenceau, »k dosažení největší mohutnosti, již je člověk schopen? Rozvíti nepatrného vědomí v záři věčnosti, podrobení se věčným zákonům a svrchované, klidné odevzdání se velikému štěstí, že jsme, že jsme byli«. Že jsme byli — měl kdy někdo více práva k těmto slovům?

* * *

Pokud se týče účelu knihy, tu nejedná se podle slov autorových o vybudování nějakého systému či o rozprádnání předem stanovených thesů, ani o tendenční ospravedlňování osobních názorů, nýbrž o pokus, nabyté zkušenosti a poznatky uspořádati v celek. Podařil se tento pokus? Při četbě nelze ubrániti se dojmu, že autor místo toho spíše rozvíjí myšlenky, jež se mu v hlavě rodí. A některé z nich mohou býti dosti sporné. Na př. názor na křesťanství, jež ztotožňuje Clemenceau s katolictvím, a jež vykládá jako neustálé zmítání se mezi nadějí v nebe a strachem z pekla, na kterýchžto dvou představách celá nauka prý spočívá. A klade výše buddhismus. Neobrací se proti celému učení křesťanskému, nýbrž proti jeho částem. Na př. v místě, kde píše: »Celé dějiny člověka, s nimiž se nadělá tolik hluku, záleží pouze v tom, do jaké míry ukáže se schopným čeliti osudu, jenž se mu projeví ve zkušenostech životních«. Clemenceau věří, že člověk je dosti silný, aby prošel životem bez opory, křesťan ví, že jeho vlastní slabost může odstraniti pouze Ten, k němuž se modlí. Žádné kosmologické a prehistorické dedukce neodstraní to, co nazýváme »faktem duše«, jež Clemenceau opominul v knize, která jinak probírá všemožná fakta určující život lidský. Žádná theorie o řetězu světodějných příčin nedá člověku možnosti dosažení oné dokonalosti, k níž směřuje nebo směřovati má.

* * *

Aby si čtenář učinil představu, jak Clemenceau nahlíží na poměr člověka a světa, uvádím místo, kdy v samotě svého ústraní na břehu oceánu uvažuje takto:

»Tento písek vysokých dyn, jež vítr nahromaduje nebo rozmetává, tato ohromující spousta slaných vln, jež zpívají a hlučí jedna za druhou, jednou zmítané bouří, jindy zkonejšené nebem k nejistému míru do hlucha ztlumených výbuchů, tato bezedná propast, která skrývá záchvěvy života, zatím co pyšná země jimi se chlubí a zdobí, posléze tato klenba nekonečně vzdálená tu oslňující světlem, tu opět zkalená, po níž se pohybují bez ustání zhaslé neb planoucí světy, vše to je zřetězení složek, z nichž jednou je též můj život. Část mne je obsažena ve hvězdách, tu neuvidím nikdy, něco hvězdného skrývá se v největší hlubině mého nitra. Všechna okamžitá setkání vytvářejí útvary, které ihned zase mizejí a osvětlují mě jako tragické zaplání majáků, když v noci u lampy bdím, aby mne okamžitě uvrhly opět do tmy, černější než dříve. Zmatení úvahami o sobě samých, jež nevedou k cíli, nemůžeme odtrhnouti své názírání od řádu světového, kde vše se odděluje, aby se opět sloučilo, ve věčném začínání a ukončování. Spocínutí? Spíše změna. Vše, jen ne klid«.

Praví-li: »Život je příležitost k odvaze«, dostává tato věta u člověka, který se skutečně odvážil, svůj přesný smysl. K tomu se druží metafysický výklad, jenž jakoby podával definici jeho vlastní činnosti

v životě: »V neurčitosti prostoru a času stačí mi přijmouti podmínky doby a vývoje, jejichž spolupracovníkem být jest mým určením. Chci pouze svůj podíl na skutečnosti i na ideálu, a naskytne-li se příležitost, vezmu na sebe ostatek tohoto podílu za cenu nových úsilí. A čím více vydám ze sebe, tím větším právem těším se na odpočinek jako dělník na sklonku dne.

* * *

Bylo by však chybou usuzovati z toho, že Clemenceau je uzavřen v začarovaném kruhu pozitivistického absolutna. O tom svědčí kapitola, kterou pojmenoval příznačným názvem »Soulad neshod«: »Touhy, jež vztahujeme ke vzdálenému ideálu, mohou býti hybnou silou našeho života jen tehdy, oprostíme-li se od skutečnosti. Představivost vyrůstá z mezí skutečna a, i když zůstanou z celého idealistického románu jen určité směrnice šťastného života, jest to nicméně tento sen, jenž nám umožňuje bráti život se stoickým klidem«. A dále: »V úspěchu životním dostává se nám prostřednictvím snu určité moudré prozíravosti, při nezdaru opět probouzí znovu naši energii. Jaké štěstí prožíváti sen i skutečnost zároveň. Snítí značí doufati«. To však neznamená u něho ztrácti se v oblacích. Clemenceau zaujímá stanovisko ku všemožným útvarům lidské myšlenky, zcela neodvislé a jasné. Neoddává se ilusím: »Má nepřemožitelná důvěra ve vývoj lidstva neznamená pro mě předbíhání budoucnosti v mnohomluvných konstrukcích. Dějiny revolucí a reakcí jsou pro takové počínání příliš zřetelnou lekcí. Jest těžší vyrovnávati se s dneškem než líčiti krásnými slovy zázrak přeměny lidstva v budoucnosti. Lépe je hned pracovati. Od toho, kdo se prodírá údolím, nelze žádati, aby se pyšnil na vrcholcích v modravé výši«.

Kolik lidí mohlo by si vzít k srdci tato slova, jakož i ostatní této kapitoly, na př. o snášlivosti, která »usnadňuje a kráslí život«. Uvedme ještě názor na dnešní civilizaci: »Měli bychom využít svých dnů v ten smysl, abychom se přiblížili svým potomkům v tom nejlepším, co poskytuje život lidský. Místo toho spokojujeme se zdáním civilisace, jež lichotí naší domyšlivosti, a která je tenkým povlakem našeho života, bortícím se každou chvílí. Dáváme se zaslepovat slovy, která tak často zkreslují skutečný stav věcí«.

Jako logický a důstojný závěr díla, jehož myšlenkovou náplň jenom letmo možno zachytit, stůjež tato slova: »Život, toť hostina, jejíž krása záleží v pořadí místa, na kterém jsme jí účastni. Největší štěstí je dáti ze sebe vše, co možno. Kdo se nepovznesl k tomuto nejvyššímu stupni nezištnosti, není hoden krásné smrti, v níž slučují se rytmy činnosti i klidu spojeny jedny s druhými.

* * *

Hora ovládá údolí. K dosažení vrcholu jest především třeba býti ve stavu stoupání. Znamená to, že velkolepý příklad několika nemůže strhnouti ostatní v nadšení? Naopak. Ale množství bude vždy potřebovat hmatatelný úspěch, kdežto osamocený bojovník myšlenky čerpá svoji sílu z vnitřního nadšení. Co činí člověka opravdu člověkem, není chvilkový úspěch, po němž se žene pudově dav nejmenších, ani dětinské bažení po vyznamenání a poctách. Jest to vnitřní napětí, jehož tlak zvrací normální rovnováhu a rozpoutává nejsilnější výboje lidské energie.

Z toho stanoviska chápeme lépe život Clemenceauův, když se na něj díváme nyní v jeho jasné a klidné vznešenosti v podvečer myšlenky.

FR. MAREŠ: SOCIALISM A KOMUNISM v moderním mezinárodním hnutí sociálním. Ideje — taktika. Nákladem »Ústředního dělnického knihkupectví a nakladatelství (A. Svěcený)« v Praze 1926. Stran 484, vázané za Kč 47.—.

Autor, přistupuje k napsání a vydání tohoto obsáhlého a obsažného díla, měl na zřeteli především československý vzdělanější proletariát s jeho zmatkem ideovým i taktickým. Jemu chtěl dáti do rukou spis obšírnější, než u nás dosud o tomto předmětu byl napsán, spis objektivní, na vědeckém